

Sygn. akt II CZ 22/19

POSTANOWIENIE

Dnia 30 kwietnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Manowska (przewodniczący)

SSN Tomasz Szanciło

SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. W.
przeciwko J. K. i Redaktorowi Naczelnemu [...]
o ochronę dóbr osobistych i zamieszczenie sprostowania,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 30 kwietnia 2019 r.,
zażalenia powoda
na wyrok Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 14 grudnia 2018 r., sygn. akt I ACa [...], I ACz [...]

**uchyla zaskarżony wyrok w zakresie, w jakim Sąd Apelacyjny
uchylił wyrok Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 6 czerwca 2018 r.
co do punktów 1, 2, 5, pozostawiając Sądowi Apelacyjnemu
w [...] rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 6 czerwca 2018 r. Sąd Okręgowy w Ł. zobowiązał pozwanego J. K. do zamieszczenia w prasie i na portalu internetowym przeprosin powoda M. W. (pkt 1), zobowiązując pozwanego do zaniechania naruszeń dóbr osobistych powoda w przyszłości (pkt 2), oddalając powództwo wobec pozwanego J. K. w pozostałym zakresie (pkt 3). Odrzucił nadto pozew przeciwko Redaktorowi Naczelnemu [...] (pkt 4) oraz zniósł koszty procesu między stronami (pkt 5).

Dokonując niezbędnych ustaleń Sąd Okręgowy ocenił, że zgromadzony materiał dowodowy pozwalał na stwierdzenie, że doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda w postaci dobrego imienia, godności oraz imienia i nazwiska. Sporne publikacje zawierały informacje i sformułowania sugerujące, że znany notariusz działa sprzecznie z prawem.

Na skutek apelacji pozwanego i zażalenia powoda, Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 14 grudnia 2018 r. uchylił zaskarżony wyrok w punktach 1, 2, 4 – co do żądania sprostowania publikacji oraz w punkcie 5 i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że Sąd pierwszej instancji odrzucając pozew w zakresie roszczenia o sprostowanie nie rozpoznawał go merytorycznie. Przyznał, że Sąd pierwszej instancji prawidłowo wskazał na określenie bezprawności i przypadki ją wyłączające, lecz nie zbadał i nie rozważył całokształtu okoliczności faktycznych, które w sprawie powinny być wzięte pod uwagę – okoliczności naruszenia zasad wykonywania zawodu, co mogło rzutować na ocenę zachowania pozwanego jako działania mającego na celu ochronę uzasadnionego interesu społecznego.

Sąd Apelacyjny wskazał na brak ustaleń co do tego, za jaki konkretnie czyn powód został ukarany w postępowaniu dyscyplinarnym, co w jego ocenie mogłoby wpływać na ocenę działań podjętych przez dziennikarza. Zaznaczył, że o ile oceny treści oświadczenia wskazanego w treści wyroku może dokonać również sąd odwoławczy, to nie może on ukształtować go odmiennie od żądania strony, zaś forma i zakres przeproszenia nie odpowiada rozważaniom dokonany przez Sąd I

instancji. Wskazał ponadto, że nie ustalono w sprawie czy w momencie orzekania istniało zagrożenie naruszenia dobra osobistego powoda, a twierdzenia powoda o znajdowaniu się tekstu nadal na stronie internetowej nie zostały potwierdzone dowodowo.

Sąd drugiej instancji zobowiązał Sąd Okręgowy przy ponownym rozpoznaniu sprawy do dokonania ustaleń: 1) czy w sprawie aktu notarialnego z dnia 26 marca 2017 r. toczyło się również postępowanie sądowe oraz aktualny stan postępowania w sprawie I ACa [...] Sądu Apelacyjnego w [...], 2) ustalenia treści orzeczenia dyscyplinarnego, które zapadło względem powoda, zwłaszcza w zakresie czynu mu przypisanego, 3) zobowiązania powoda do wskazania dowodów w zakresie zaniechania dalszego naruszania dóbr osobistych oraz złożenia powoływanej w zeznaniach opinii prawnej, 4) zobowiązania stron do złożenia wniosków dowodowych i ponownego przesłuchania stron, w tym na okoliczność oświadczenia powoda opublikowanego w [...].

W zażaleniu złożonym w trybie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. powód domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku w zakresie uchylającym wyrok Sądu Okręgowego w pkt 1, 2 i 5, kwestionując stanowisko Sądu Okręgowego, że w sprawie doszło do nierozpoznania istoty sprawy. Wydanie wyroku w ocenie powoda nie wymagało przy tym przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Nadto skarżący zarzucił nieuprawnione sformułowanie dla Sądu pierwszej instancji wytycznych obligujących do nieuzasadnionego działania sądu z urzędu, wyręczania pozwanego z obowiązku przedstawiania dowodów na poparcie swoich twierdzeń, a w konsekwencji zachwianie równowagi procesowej stron w procesie i tym samym naruszenie zasady bezstronności, równości stron i kontradyktoryjności.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie zasługuje na uwzględnienie. Zadaniem Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest kontrola orzeczenia kasatoryjnego w zakresie dotyczącym istnienia i podstawy ustawowej przyczyny jego wydania przez sąd drugiej instancji.

Zgodnie z art. 386 § 1 k.p.c., w razie uwzględnienia apelacji sąd drugiej instancji zmienia zaskarżony wyrok i orzeka co do istoty sprawy. W polskim modelu

postępowania apelacyjnego ma ono zatem zasadniczo charakter merytoryczny. Oznacza to, że postępowanie przed sądem apelacyjnym wskutek zasadnej apelacji ma doprowadzić do wydania orzeczenia reformatoryjnego (postanowienie Sądu Najwyższego z 5 listopada 2015 r., sygn. akt V CZ 67/15, niepublikowane). Sąd drugiej instancji może wydać orzeczenie kasatoryjne, tj. uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania przez sąd pierwszej instancji, wyłącznie w przypadkach wskazanych w ustawie (zob. art. 386 § 2 i 4 k.p.c.), w tym w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, przesłanka nierozpoznania istoty sprawy w powyższym znaczeniu zachodzi w sytuacji, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji odnosi się nie do tego, co było przedmiotem sprawy. O nierozstrzygnięciu istoty sprawy można wnioskować wówczas, gdy sąd pierwszej instancji nie rozstrzygnął o żądaniu stron (niezałatwienie przedmiotu sporu), całkowicie zaniechał wyjaśnienia istoty bądź treści spornego stosunku prawnego (postanowienie Sądu Najwyższego z 18 maja 2016 r., sygn. akt V CZ 17/16, niepublikowane), tj. nie zbadał podstawy merytorycznej (materialnej) dochodzonego roszczenia czy pominął merytoryczne zarzuty pozwanego (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 23 września 1998 r., sygn. akt II CKN 897/97, OSNC 1999/1/22, postanowienia Sądu Najwyższego z: 18 września 2014 r., sygn. akt V CZ 56/14, niepublikowane, 15 września 2016 r., sygn. akt I CZ 51/16, niepublikowane, z 18 stycznia 2018 r. sygn. akt V CZ 93/17, niepublikowane). Nie stanowi natomiast nierozpoznania istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. niewyjaśnienie okoliczności faktycznych ani niedostateczne, w ocenie sądu drugiej instancji, rozważenie przez sąd pierwszej instancji prawa materialnego znajdującego zastosowanie w sprawie (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego z: 9 listopada 2012 r., sygn. akt IV CZ 156/12, niepublikowane, 19 grudnia 2012 r., sygn. akt II CZ 172/12, niepublikowane, 28 maja 2013 r., sygn. akt V CZ 8/13, niepublikowane, 20 listopada 2013 r., sygn. akt I CZ 88/13, niepublikowane). Nie stanowią zatem podstawy zastosowania art. 386 § 4 k.p.c. w szczególności ewentualne wady postępowania dowodowego. W orzecznictwie trafnie przyjmuje się, że nawet potrzeba znacznego uzupełnienia postępowania dowodowego nie może stanowić podstawy wydania orzeczenia kasatoryjnego przez sąd drugiej instancji (zob. np.

postanowienia Sądu Najwyższego z: 20 listopada 2013 r., sygn. akt I CZ 88/13, postanowienie Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2016 r., sygn. akt II CZ 127/16, niepublikowane). Nie można również uznać, że ewentualne błędy popełnione w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji stanowią nierozpoznanie istoty sprawy w powyższym rozumieniu (postanowienie Sądu Najwyższego z 9 lutego 2017 r., sygn. akt III CZ 2/17, niepublikowane). Wreszcie, nie może być uznana za wystarczającą dla zastosowania przez sąd odwoławczy art. 386 § 4 k.p.c. odmienna ocena dowodów czy też uznanie wskazania potrzeby odmiennego rozstrzygnięcia (postanowienie Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2013 r., sygn. akt II CZ 92/13, niepublikowane). W niniejszej sprawie Sąd pierwszej instancji odniósł się do tego, co stanowiło przedmiot sprawy, rozpoznając istotę roszczenia będącego przedmiotem powództwa.

Wypada ponadto przypomnieć, że w cywilnym postępowaniu o charakterze kontradyktoryjnym nie jest rolą sądu zastępowanie (wyręczanie) stron. Dotyczy to w szczególności postępowania dowodowego oraz inicjatywy strony w tym zakresie. Zgodnie z art. 232 k.p.c., strony są obowiązane wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne. Sąd może dopuścić dowód, który nie został wskazany przez stronę. Dopuszczenie dowodu z urzędu zasadniczo nie jest działaniem naruszającym zasady bezstronności sądu i równości stron. Sąd Najwyższy w niniejszym składzie podziela stanowisko, iż działanie z urzędu staje się obowiązkiem sądu wówczas, gdyby jego zaniechanie miało prowadzić do stwierdzenia, iż doszło do pogwałcenia elementarnych zasad, jakimi kieruje się sąd przy wymierzaniu sprawiedliwości, przede wszystkim wówczas, gdy wymaga tego interes publiczny (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2015 r., sygn. akt III CSK 23/15, niepublikowany). Dotyczy to również sytuacji, w której aktywność sądu uzasadniona jest szczególnymi przymiotami strony (nieporadnością, brakiem należytego rozeznania w braku profesjonalnego pełnomocnika, w szczególności w przypadku konsumentów czy innych słabszych podmiotów objętych ochroną w świetle art. 69 i art. 70 Konstytucji RP). Sąd wówczas powinien korzystać z możliwości działania *ex officio* rozważnie i z umiarem. Nadużycie bowiem kompetencji, o której mowa w art. 232 zdanie 2 k.p.c. może uzasadniać zarzut naruszenia prawa do bezstronnego sądu

i odpowiadającego mu obowiązku przestrzegania zasady równego traktowania stron (art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji, zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2015 r., sygn. akt III CSK 23/15). Nie można przy tym zapominać, że zarzut taki może być skutecznie podnoszony z uwagi na fakt, iż normy konstytucyjne wyznaczają nie tylko obowiązki ustawodawcy, lecz ich adresatem są co do zasady także inne organy władzy publicznej, w tym sądy. Oznacza to, iż normy te powinny być przestrzegane i stosowane również w ramach stosowania prawa (art. 8 Konstytucji RP). Sąd Najwyższy podziela jednak również stanowisko zawarte w uzasadnieniu cytowanego wyroku z 11 grudnia 2015 r., iż jakkolwiek zarzut naruszenia art. 32 ust. 1 i 45 ust. 1 Konstytucji nie jest wyłączony, to jednak wymaga nie tylko wykazania, że w konkretnej sprawie sąd dopuścił z urzędu dowód nie w celu bliższego wyjaśnienia określonej okoliczności faktycznej, lecz w interesie lub na rzecz jednej ze stron, ale także że pomimo zastrzeżenia, o którym mowa w art. 162 k.p.c., dowód ten przeprowadził. Wobec tego o naruszeniu wskazanych norm konstytucyjnych nie można zatem zasadnie twierdzić w niniejszej sprawie.

W niniejszej sprawie Sąd pierwszej instancji przeprowadził dowody wskazane przez strony i istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, a także dokonał szczegółowej oceny kwestii prawnych, w tym roszczenia o ochronę dóbr osobistych (art. 23 i art. 24 k.c.). Nawet zaś wskazanie przez Sąd drugiej instancji na konieczność uzupełnienia postępowania dowodowego – o ile takie w ocenie Sądu powinno być dokonane na podstawie art. 232 zdanie 2 k.p.c. - nie uzasadnia uchylecia wyroku Sądu Okręgowego na podstawie art. 386 § 4 k.p.c., zaś ewentualne braki w tym zakresie powinny być samodzielnie uzupełnione i ocenione bezpośrednio przez Sąd Apelacyjny (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego z: 19 grudnia 2012 r., sygn. akt II CZ 141/12, niepublikowane, 18 września 2014 r., sygn. akt V CZ 56/14, niepublikowane). Wyklucza to możliwość formułowania przez Sąd drugiej instancji wskazówek dotyczących ustaleń, jakie miałby dokonać Sąd Okręgowy (s. 23 uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z 14 grudnia 2018 r., k. 301). Mając na uwadze powyższe rozważania za nierozpoznanie istoty sprawy nie można także uznać odmiennej od dokonanej przez Sąd Apelacyjny zawartej w wyroku Sądu Okręgowego oceny prawnej odpowiedzialności osoby pełniącej funkcję redaktora naczelnego w świetle art. 64 k.p.c. w związku z art. 7 i art. 38,

a także art. 31a ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r. poz. 1914).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 i art. 108 § 1 oraz art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu Sądu Apelacyjnego w [...].